

Наталія ГРОНА,

*викладач вищої категорії, викладач-методист
Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради,
доцент кафедри української мови, літератури та журналістики
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
доктор педагогічних наук, доцент*

МИСТЕЦТВО ЧИТАТИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗФПО

Українська література є ключовим складником національної освіти, слугує основою для формування національної свідомості, культурної ідентичності та патріотичного виховання особистості.

Вивчення літератури активно розвиває когнітивні здібності здобувачів освіти, формуючи навички аналізу та інтерпретації художніх текстів, що дає змогу ефективно розпізнавати приховані смисли творів. Література формує важливі ціннісні орієнтири, зокрема, любов до національної культури та традицій. Це є вирішальним фактором становлення громадянина-патріота. Завдяки читанню формується активна громадянська позиція, яка проявляється в глибокій любові до України, свого народу та мови, у прагненні не просто вивчати етнокультурний спадок, а й брати участь у його створенні, збереженні та передачі наступним поколінням.

Особливості вивчення української літератури в закладах фахової передвищої освіти (ЗФПО) зумовлені специфікою освітнього процесу, який поєднує загальноосвітню підготовку зі здобуттям майбутньої професії. У викладанні превалює діяльнісний підхід, що передбачає використання активних форм роботи — семінарів-дискусій, проектної діяльності та самостійної аналітичної роботи з текстом.

Новаторські підходи до аналізу художніх текстів розроблені багатьма сучасними вченими, такими як Н. Волошина, Ю. Бондаренко, Л. Мірошниченко, Л. Мацько, Ф. Штейнбук, О. Куцевол, Г. Токмань та ін., зокрема, Н. Волошина підкреслювала, що вивчення літератури значною мірою залежить від масштабних змін у суспільному та духовному житті країни та її народу [1, с. 325]. В. Сухомлинський наголошував, що «вміти читати – означає бути чутливим до змісту й краси слова, до його найтонших відтінків. Тільки той учень «читає», у свідомості якого слово вирає, переливається барвами й мелодіями навколишнього світу [4, с. 9]. Л. Мацько зауважує, що цей процес «подовжує сприймання, усталює увагу, розвиває образну уяву. Краплені міркування (психологи кажуть: сліди) зливаються у ланцюжок міркувань, розвивається

мовомислення і мовотворення... читання стимулює, щоб «мислення стало ефективнішим, а мовлення сильнішим» [3, с. 75]. Адже прочитаний твір стимулює абстрактне мислення, творчість та власні роздуми читача. Здобувачі освіти, які багато читають, як правило, успішно навчаються. Це доводить, що регулярне занурення в текст розвиває когнітивні здібності: посилює концентрацію уваги, розширює активний словниковий запас, формує вміння структурувати та логічно викладати думки. Такі універсальні вміння є трансферними та ефективно впливають на якість засвоєння матеріалу з усіх навчальних предметів.

Згідно з сучасною освітньою моделлю, читацька грамотність – це не просто вміння читати, а здатність повноцінно опрацювати текст, що містить послідовні етапи: вільне читання, ефективний пошук інформації, глибоке розуміння та критичну оцінку. Вільне читання – здатність читати слова та зв'язний текст управно й автоматично, а також опрацювати значення слів і зміст текстів, щоб зрозуміти прочитане, виокремити потрібну інформацію, звернути увагу на головне в тексті. Отже, завдання, зорієнтовані на постійну творчу взаємодію між викладачем і студентом, відкривають широкі можливості для самостійного сприйняття й осмислення літератури як явища мистецтва.

Сучасна методика вивчення літератури відходить від традиційного запам'ятовування, зосереджуючись на аналізі, критичному осмисленні та творчому переосмисленні творів. Такий комплексний підхід розвиває аналітичні, комунікативні навички та медіаграмотність, поглиблює знання про літературу, готує майбутніх фахівців до ефективної комунікації та текстотворення в сучасному інформаційному просторі. Тому практичний аспект вивчення української літератури має на меті не просто передати знання, а й сформувати ключові компетентності та зробити навчання цікавим, зокрема:

- навчати інтерпретувати художній текст, розглядаючи його в різних контекстах: культурному, історичному та особистому;
- формувати критичне мислення, емпатію та вміння співпереживати, показуючи багатогранність літературних образів;
- заохочувати до активної взаємодії з текстом, використовуючи ігрові, театралізовані та мультимедійні формати;
- сприяти творчій самореалізації здобувачів освіти, розвиваючи вміння представляти власне бачення твору чи персонажа;
- осучаснити викладання української літератури, зробивши його живим, візуальним та актуальним для сучасної молоді. Проілюструємо такі завдання на прикладі вивчення творчого доробку Панаса Мирного.

1. Доведіть чи спростуйте думки: «Панас Мирний вважав, що селянське життя виробило живу українську мову. Завдання українських письменників – кликати до життя слово трудового народу, оновлювати його «невсипучою працею». «Моє невеличке серце ще змалечку пестила любов до тебе, мій бездоленний краю».

2. Створіть відеоблог про той край, де народився і виріс Панас Мирний. Поясніть, як любов до рідної землі вплинула на творчість письменника.

3. Бібліографічне дослідження. Висловіть думки щодо тези «Біографія Панаса Мирного дуже індивідуальна, неповторна чи, може, є в ній те, що можна наслідувати?». Обґрунтуйте свою відповідь, посилаючись на конкретні факти з його життя.

4. Запишіть епізод подкасту (до 7 хвилин) під назвою «Два життя Панаса Мирного». Розкрийте колізію між його чиновницькою кар'єрою та пристрасною до літературної діяльності. Як ці дві іпостасі формували його особистість?

5. Створіть інтерактивну мапу (наприклад, у Google My Maps або іншому онлайн-сервісі), яка відображатиме ключові локації з життя Панаса Мирного. Позначте місця, де він працював, писав твори, де відбувалися події, описані в його романах. Додайте короткі текстові описи до кожної точки.

6. Напишіть листа від імені Панаса Мирного, адресованого сучасним письменникам. У цьому листі він ділиться своїми думками про сучасну українську мову, літературу та соціальні проблеми, які, на його думку, варто висвітлювати.

7. Уявіть, що ви журналіст, якому потрібно створити сенсаційний заголовок для новини про творчість Панаса Мирного. Напишіть три варіанти заголовків, які зацікавили б сучасну аудиторію та відображали основну ідею його творчості [2, с. 48].

Виконання запропонованих завдань сприятиме не лише кращому розумінню творів, а й активно розвиває у здобувачів освіти критичне мислення, здатність до аналізу та інтерпретації. Інтерактивні та дослідницькі форми роботи (створення хронологічних стрічок, віртуальних репортажів, аналіз інтертекстуальності), допомагають сприймати літературу як динамічну систему, пов'язану з реальним світом. Усе це сприяє формуванню вдумливих читачів, які в подальшому зможуть створювати якісні тексти, ефективно аргументуючи свою позицію.

Таким чином, сучасне вивчення літератури виходить за рамки звичайного запам'ятовування фактів, зосереджуючись на формуванні медіаграмотності та підготовці здобувачів освіти до викликів інформаційного суспільства. Українська література стає потужним інструментом для виховання компетентного читача, здатного протистояти інформаційним маніпуляціям.

Завдання, зорієнтовані на порівняльний аналіз, дослідження мовних особливостей, формулювання власних суджень та створення творчих робіт (есе, фанфіки, проекти), сприяють розвитку когнітивних і комунікативних компетентностей здобувачів освіти, перетворюючи їх із пасивних споживачів інформації на активних інтерпретаторів, здатних діяти творчо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ:

1. Волошина Н. Проблеми літературної освіти й поради Валерія Шевчука в програмотворенні. Волинь – Житомирщина, 2010. № 20. С.325.
2. Грона Н. В., Попружна О. В., Ющенко В. В. Українська література: навчальний посібник для закладів фахової передвищої освіти. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2025. 283 с.
3. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. С.75.
4. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. В. О. Сухомлинський. Вибрані твори. У 5-ти томах. Т.3. Київ, 1976. Рад. школа. С.9